

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ

Концепцію розвитку Національної академії наук України на період до 2030 року (далі – Концепція) розроблено на виконання постанови Президії НАН України від 17.12.2025 № 440 «Про підсумки реалізації Концепції розвитку НАН України на 2021–2025 роки». Її метою є визначення стратегічних орієнтирів подальшого розвитку Академії, формування принципів, механізмів та інституційних підходів до їх реалізації, концентрація ресурсів на ключових напрямках наукового й інституційного оновлення та посилення ролі НАН України як вищої наукової організації країни у забезпеченні перемоги, підвищення обороноздатності та безпеки, відбудови і подальшого розвитку держави. Концепція визначає рамкову модель розвитку НАН України, що підлягає деталізації у плані заходів з її реалізації, з урахуванням пріоритетів державної політики та інтеграції до Європейського дослідницького простору.

Основою Концепції стали результати аналізу виконання Концепції розвитку НАН України на 2021–2025 роки. У цей період Академія забезпечила збереження наукового потенціалу в умовах повномасштабної війни, переорієнтувала значну частину досліджень на потреби оборони та безпеки держави, зміцнила експертну взаємодію з органами влади, започаткувала інституційні зміни у сфері управління, фінансування та оновлення академічної мережі. Водночас досвід воєнного часу засвідчив необхідність прискореної модернізації інфраструктури, розвитку інноваційної діяльності, залучення молодих науковців і розбудови сучасних комунікацій із суспільством.

Саме цей досвід сформував ключову логіку нової Концепції: поєднання фундаментальної науки світового рівня з прикладними дослідженнями, спрямованими на відновлення країни; відкритість управління та інституційне оновлення; інтеграцію в європейський дослідницький простір; формування стійкої моделі взаємодії науки, держави, бізнесу та суспільства.

Реалізація Концепції ґрунтується на принципах результативності, відкритості, відповідальності та орієнтації на суспільний і державний ефект наукової діяльності, а також на впровадженні сучасних європейських підходів до управління дослідженнями та інноваціями.

Головні напрями реалізації Концепції

Сучасні виклики вимагають від НАН України активної участі у зміцненні обороноздатності, розвитку інноваційної економіки та формуванні науково обґрунтованої державної політики. Академія має зосередити зусилля на розвитку сучасних галузей знань і підтриманні високого рівня фундаментальних та прикладних досліджень,

що визначають технологічний прогрес і міжнародну конкурентоспроможність України. Серед пріоритетів – штучний інтелект, квантові технології, нові матеріали, енергетичні технології, молекулярна біологія і біотехнології та інші напрями, зокрема міждисциплінарні, що формують науково-технологічне майбутнє.

Важливим завданням стає підвищення прикладного потенціалу науки, розвиток інноваційної інфраструктури та зміцнення зв'язків із виробничим сектором і державними структурами. Академія має посилити свою роль як стратегічного експертного партнера держави, системно долучаючись до формування політик і програм повоєнного відновлення, підготовки наукової концепції розвитку законодавства України.

Подальший розвиток НАН України передбачає формування відкритої, сучасної моделі управління, що поєднує демократичні засади академічного устрою з цифровою трансформацією, омолодженням науково-керівного кадрового складу та підвищенням ефективності використання майнового комплексу. Управлінські рішення щодо майна та інфраструктури мають ґрунтуватися на принципах збереження наукового призначення, прозорості та спрямування ресурсів на розвиток науки.

Стратегічним пріоритетом є модернізація дослідницької інфраструктури, розвиток цифрових платформ і відкритої науки, інтеграція до європейських дослідницьких інфраструктур. Розширення міжнародної співпраці та наукової дипломатії має забезпечити входження української науки до глобальних дослідницьких мереж і зміцнення авторитету України у світі.

Не менш важливою умовою сталого розвитку є зміцнення кадрового потенціалу, підтримка молодих вчених, забезпечення наступності поколінь і створення привабливих умов наукової кар'єри. Особлива увага приділяється формуванню культури наукової етики, академічної доброчесності та відповідального дослідження.

Високий рівень комунікацій із суспільством, відкритість результатів досліджень і активна присутність Академії в інформаційному просторі мають сприяти підвищенню довіри до науки, утвердженню авторитету наукового знання та протидії дезінформації.

Стратегічні напрями реалізації Концепції

1. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ І ДОСЛІДЖЕНЬ СВІТОВОГО РІВНЯ

Забезпечення розвитку фундаментальних і прикладних досліджень, міждисциплінарності та відкритої науки, узгоджених із національними та європейськими науковими пріоритетами.

Ключові стратегічні завдання:

- розвиток сучасних галузей знань і міждисциплінарних досліджень (зокрема у сферах штучного інтелекту, квантових технологій, нових матеріалів, ядерної енергетики, молекулярної біології та суміжних напрямів);
- розвиток університетсько-академічного партнерства та залучення закладів вищої освіти й регіональних наукових центрів до організації та виконання спільних досліджень світового рівня;
- створення спільно з європейськими партнерами центрів досконалості (Centers of Excellence) для підвищення рівня досліджень і впровадження передових практик;
- узгодження пріоритетів фундаментальних і прикладних досліджень із національними стратегічними потребами та європейським дослідницьким порядком денним;
- розширення програмно-цільової та конкурсної тематики, механізмів гнучкого оновлення дослідницьких пріоритетів у відповідь на воєнні та післявоєнні виклики;
- розвиток відкритої науки: доступ до результатів і даних, інтеграція цифрових платформ Академії з європейськими цифровими ініціативами, підвищення відтворюваності та якості досліджень;
- посилення стандартів наукової етики й академічної доброчесності та системна протидія псевдонауці й фальсифікаціям;
- запровадження підходів до оцінювання наукових результатів, що враховують як академічну якість, так і їхній суспільний та інноваційний вплив;
- узгодження національних наукових пріоритетів із пріоритетами європейського дослідницького простору.

2. НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Спрямування наукового потенціалу НАН України на зміцнення обороноздатності, підвищення стійкості держави та суспільства, розвиток критичної інфраструктури, технологічне оновлення економіки, розроблення та впровадження суспільних інновацій. Формування наукових засад післявоєнного відновлення України та створення сприятливого інноваційного середовища, здатного забезпечити трансфер знань у реальний сектор економіки.

Ключові стратегічні завдання:

- підвищення прикладного потенціалу досліджень, орієнтованих на потреби сектору безпеки й оборони, критичної інфраструктури, економічного відновлення та стійкості і згуртованості українського суспільства, утвердження української ідентичності;
- розвиток міждисциплінарних досліджень у сферах оборонних технологій, енергетичної, біологічної, екологічної та продовольчої безпеки, адаптації до кліматичних і ресурсних викликів;

- формування наукового супроводу державної промислової та інноваційної політики, зокрема розвитку високотехнологічних галузей;
- розвиток інноваційної інфраструктури та механізмів трансферу технологій, що забезпечують впровадження результатів досліджень у виробництво та державне управління;
- розширення партнерств із промисловістю, оборонно-промисловим комплексом, галузевими міністерствами та інноваційно активним бізнесом, підтримка створення наукоємних виробництв;
- інституційне закріплення ролі НАН України як наукового партнера державних програм відновлення та розвитку.

3. ЕФЕКТИВНА АКАДЕМІЧНА МЕРЕЖА ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ОНОВЛЕННЯ

Оптимізація структури Національної академії наук України на основі об'єктивного оцінювання результативності, потенціалу та стратегічної значущості наукових установ. Розвиток міжінститутської взаємодії та впровадження гнучких моделей організації досліджень мають забезпечити здатність Академії швидко реагувати на сучасні виклики, зберігаючи при цьому наукову автономію та інституційну сталість.

Ключові стратегічні завдання:

- удосконалення системи оцінювання діяльності наукових установ з урахуванням специфіки досліджень і європейських стандартів;
- розвиток міжінститутської кооперації та міждисциплінарних платформ для вирішення комплексних наукових і суспільних викликів;
- впровадження адаптивних моделей інституційної трансформації (консорціуми, спільні дослідницькі платформи, центри компетенцій);
- підтримка переміщених і прифронтових установ та зміцнення їх дослідницької спроможності;
- розвиток державно-приватного партнерства у сфері інфраструктури та інновацій;
- подальша оптимізація мережі наукових установ НАН України за результатами академічного оцінювання та державної атестації, підвищення ефективності діяльності установ, що віднесені за наслідками державної атестації до групи В, та усунення чинників, що зумовили їх відставання від установ-лідерів;
- оптимізація мережі суб'єктів господарювання дослідно-виробничої бази з метою концентрації ресурсів на науково-технічній та інноваційній діяльності.

4. СПРАВЕДЛИВЕ Й РЕЗУЛЬТАТИВНЕ ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ

Формування сучасної моделі фінансування НАН України, що поєднує базове інституційне забезпечення з розвитком конкурсних і програмно-цільових інструментів, ґрунтується на прозорості, підзвітності та прямому зв'язку між результативністю досліджень і ресурсним забезпеченням. Розвиток системи фінансування, здатної підтримувати фундаментальні дослідження світового рівня, стимулювати інноваційну діяльність і забезпечувати конкурентоспроможні умови праці науковців.

Ключові стратегічні завдання:

- удосконалення моделі бюджетного фінансування з урахуванням результатів оцінювання діяльності установ та якості наукових досліджень;
- розвиток програмно-цільового і конкурсного фінансування як інструменту підтримки пріоритетних наукових напрямів;
- диверсифікація джерел фінансування через залучення міжнародної технічної допомоги, грантів, партнерств із бізнесом та механізмів державно-приватного співфінансування;
- підвищення якості експертизи наукових проєктів із залученням незалежних і міжнародних фахівців;
- розвиток сучасного фінансового менеджменту та цифрових інструментів прозорості звітності;
- спрямування додаткового базового фінансування, отриманого за результатами державної атестації, на підвищення рівня оплати праці наукових працівників, оновлення наукової інфраструктури, розвитку установ, а також на підтримку ініціативних наукових досліджень.

5. АКАДЕМІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПАРТНЕР ДЕРЖАВИ

Посилення ролі Національної академії наук України як провідного експертно-аналітичного центру, що забезпечує наукове обґрунтування та експертизу державної політики, законодавчих змін, стратегічного планування та програм післявоєнного відновлення. Розвиток системної взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнесом і громадянським суспільством, сприяючи формуванню рішень на основі знань і довгострокових прогнозів.

Ключові стратегічні завдання:

- розвиток потенціалу НАН України як національного експертно-аналітичного центру для супроводу державної політики, законодавчих змін та стратегічних реформ;
- повноцінна реалізація функцій НАН України, визначених Законом України «Про правотворчу діяльність»;
- розширення співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань наукового супроводу розв'язання актуальних проблем державного і суспільного розвитку, інституціоналізація механізмів регулярної взаємодії з ними на основі їх запитів;

- підготовка науково обґрунтованих прогнозів розвитку економіки, технологій і суспільства, а також участь у стратегічному плануванні повоєнного відновлення;
- розширення участі Академії у розробленні нормативно-правових актів і програм державного розвитку, зокрема у сферах безпеки, економіки та інновацій;
- посилення ролі НАН України у науково-експертному супроводі євроінтеграційних реформ;
- розвиток комплексних міждисциплінарних програм, спрямованих на оцінювання довгострокових наслідків війни та підтримку політик відновлення;
- науково-аналітичний супровід публічних інвестиційних і технологічних проєктів, що мають стратегічне значення для держави;
- посилення взаємодії з бізнесом і громадянським суспільством через розвиток наукової експертизи та відкритого діалогу.

6. ВІДКРИТЕ УПРАВЛІННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ

Оновлення моделі управління Національною академією наук України на засадах відкритості, професійності та цифрової трансформації. Забезпечення ефективного, прозорого й відповідального управління майновим комплексом Академії як ресурсною основою розвитку науки, збереження інституційної автономії та зміцнення довіри держави й суспільства.

Ключові стратегічні завдання:

- удосконалення системи управління Академією з чітким розподілом повноважень і розвитком стратегічного планування та моніторингом реалізації рішень;
- зміцнення демократичних засад академічного устрою, формування кадрового резерву та забезпечення наступності управлінських кадрів;
- цифрова трансформація управлінських процесів, створення інтегрованих систем управління проєктами, фінансами, кадрами, майном і науковою інфраструктурою;
- забезпечення вікового балансу, формування гендерно орієнтованого врядування, розвиток інклюзивної управлінської культури;
- активне залучення профспілкового потенціалу до вирішення питань життєдіяльності і трансформації в Академії;
- проведення системної модернізації, підвищення енергоефективності та відновлення інфраструктури Академії з урахуванням воєнних викликів;
- формування прозорої системи управління майновим комплексом, включно з інвентаризацією, цифровими реєстрами, правовим захистом і розвитком публічно-приватного партнерства;

- моніторинг і правовий супровід питань статусу майна НАН України та захист речових прав як умова збереження наукового призначення об'єктів;
- запобігання незаконному відчуженню майна та забезпечення його цільового використання.

7. СУЧАСНА ДОСЛІДНИЦЬКА ІНФРАСТРУКТУРА І ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ

Розвиток Національної академії наук України як центру сучасної дослідницької інфраструктури та цифрових трансформацій, інтегрованого до європейського наукового простору. Ключовим інструментом стане розвиток хмарної інфраструктури відкритої науки НАН України, інтегрованої до європейських цифрових платформ. Відновлення пошкоджених об'єктів, модернізація матеріально-технічної бази мають забезпечити конкурентоспроможність досліджень і створення нових міждисциплінарних можливостей, зокрема у сфері штучного інтелекту.

Ключові стратегічні завдання:

- відновлення та модернізація дослідницької інфраструктури, зміцнення приладної бази установ Академії;
- розвиток центрів колективного користування та інтеграція академічних інфраструктур до європейських дослідницьких мереж;
- формування єдиного цифрового середовища наукових знань, що забезпечує збирання, аналіз і поширення результатів досліджень;
- розвиток інфраструктури відкритої науки, хмарних сервісів і цифрових платформ для спільних досліджень;
- підтримка публікацій у відкритому доступі (Open Access) та розвиток інституційних репозитаріїв як складових інфраструктури відкритої науки;
- створення міждисциплінарних центрів з перспективних напрямів, зокрема центру досліджень штучного інтелекту та етики цифрових трансформацій;
- розширення доступу науковців до міжнародних баз даних, електронних бібліотек і сучасного програмного забезпечення;
- розвиток видавничого комплексу НАН України із залученням новітніх технологій підготовки та оприлюднення наукової видавничої продукції;
- розвиток партнерств із високотехнологічними підприємствами для створення експериментальних дослідницьких платформ.

8. МОЛОДЬ І НАСТУПНІСТЬ У НАУЦІ

Зміцнення кадрового потенціалу Національної академії наук України шляхом підтримки молодих вчених, розвитку наукових шкіл і формування привабливих умов для професійного зростання. Створення середовища, у якому наступність поколінь поєднується з відкритістю до нових підходів, міжнародною мобільністю та сучасною культурою академічної доброчесності.

Ключові стратегічні завдання:

- оновлення кадрової політики та залучення молодих дослідників до управління науковими проектами й інституціями, впровадження сучасних підходів до побудови наукової кар'єри;
- розвиток програм підтримки молодіжних лабораторій, грантів і міждисциплінарних дослідницьких груп;
- створення гідних умов праці та забезпечення належного рівня оплати праці науковців;
- забезпечення високої якості підготовки наукових кадрів;
- розширення міжнародної мобільності молодих науковців і програм стажувань у європейських дослідницьких інституціях;
- формування стимулів та механізмів повернення українських дослідників до наукових установ НАН України та зменшення відтоку наукових кадрів, насамперед після закінчення аспірантури;
- розвиток інфраструктури підтримки молодих науковців, включно з сучасними коворкінгами та інтелектуальними хабами;
- підтримка культури наукової етики, академічної доброчесності та програм реінтеграції науковців-ветеранів війни.

9. АКАДЕМІЯ У СВІТІ: МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ І НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ

Інтеграція Національної академії наук України до європейського та глобального наукового простору, розвиток міжнародних партнерств і використання наукової дипломатії як інструменту зміцнення міжнародного авторитету України. Розширення участі у спільних дослідницьких програмах, сприяння мобільності науковців і формування міжнародних платформ для просування української науки та експертного внеску у світові наукові процеси.

Ключові стратегічні завдання:

- розширення участі академічних установ у міжнародних програмах, дослідницьких консорціумах і спільних інфраструктурних проектах;
- розвиток довгострокових партнерств із провідними науковими центрами світу та створення спільних дослідницьких структур і міжнародних хабів;

- інтеграція до Європейського дослідницького простору та цифрових інфраструктур через розвиток відкритої науки і спільних платформ;
- підтримка міжнародної мобільності українських науковців, зокрема молодих дослідників, та залучення наукової діаспори до розвитку української науки;
- використання наукової дипломатії для формування міжнародного дискурсу щодо відновлення України та відповідальності за агресію;
- розширення участі українських учених у міжнародних експертних групах, наукових товариствах і редакційних колегіях провідних журналів.

10. КОМУНІКАЦІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВОМ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКИ

Розвиток сучасної системи наукових комунікацій забезпечує відкритість Національної академії наук України, підвищення довіри до науки та формування культури доказового мислення в суспільстві. Зміцнення публічної присутності, сприяння поширенню наукових знань і формування простору конструктивного діалогу між наукою, державою та громадянами. Формування культури використання наукових знань у прийнятті суспільно важливих рішень.

Ключові стратегічні завдання:

- розширення присутності НАН України в інформаційному просторі через сучасні формати наукової комунікації та цифрові платформи;
- розвиток культури використання наукових знань у прийнятті суспільно важливих рішень;
- формування позитивного іміджу науки і підвищення престижності професії науковця;
- розвиток партнерств із медіа та створення якісного науково-популярного контенту про результати досліджень і роль науки у розвитку держави;
- розвиток двостороннього діалогу з громадськістю та залучення суспільства до формування запиту на наукові рішення;
- посилення ролі Академії у протидії дезінформації та псевдонауковим наративам шляхом оперативної експертної комунікації.

Реалізація Концепції передбачає впровадження системи її моніторингу та осучаснення, що забезпечуватиме адаптацію стратегічних пріоритетів до змін внутрішніх і зовнішніх умов розвитку науки та держави.